

GERIAUSIŲ 2019 METŲ
MUZIKOLOGŲ DARBŲ
APDOVANOJIMAI

2020 m. rugsėjo 12 d. Vilniuje buvo paskelbti ir apdovanoti muzikologai, kolegų įvertinti už geriausius 2019 m. darbus. Paprastai laureatai skelbiami pavasarį, tačiau dėl pandemijos renginys buvo nukeltas ir įvyko tik rudenį. Muzikologų darbus vertino Lietuvos kompozitorių sąjungos muzikologų sekcijos sudaryta komisija, kuri peržvelgė pastarųjų metų mokslines, pedagogines, istorines ir kitokias publikacijas, taip pat vertino muzikinės kultūros populiarinimą, šviečiamąją veiklą. Po kelis mėnesius trukusio darbo ir ilgų diskusijų komisija, kuriai pirmininkavo Lina Navickaitė-Martinelli, nusprendė apdovanoti tris muzikologes. Vytauto Landsbergio premija skirta Aušrai Žičkieniui už savaimingumo paieškas ir savito kultūros lauko atskleidimą monografijoje *Savaiminė daina: nežymus būvis, tradicinės struktūros, vietinės reikšmės, globali raiška*. Onos Narbutienės premija įteikta Gražinai Daunoravičienei už didžiulį atsidavimą kuriant fundamentalų muzikos teorijos ir istorijos metraštį dvidešimtyje žurnalo *Lietuvos muzikologija* tomų. Lietuvos kompozitorių sąjungos premija atiteko muzikologei, pedagogei, ilgametei M. ir K. Petrauskų lietuvių muzikos muziejaus darbuotojai Kristinai Mikuličiūtei-Vaitkūnienei už nenuilstamą kultūrinės atminties puoselėjimą.

Apdovanojimų išskilmėse kiekvienai laureatei buvo skaitomos specialiai šia proga sukurtos laudacijos (po renginio jos paviešintos www.muzikosantena.lt), koncertavo smuikininkė Rūta Lipinaitytė. Po muzikinio intarpo buvo įteikta dar viena premija – kompozitoriaus ir publicisto Vlodo Jakubėno premija už tvarų požiūrį į muzikos kritiką. Šiuo apdovanojimu pagerbta žymi muzikos kritikė Živilė Ramoškaitė. Paskelbti ir 2019 m. muzikos pasaulio naujienas geriausiai nušvietę jaunieji kritikai – Ona Jarmalavičiūtė, Kristupas Antanaitis ir Elvina Baužaitė.

* * *

Mums labai džiugu, kad aukšto įvertinimo, kaip minėta, sulaukė net dvi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Dainyno skyriaus darbuotojos: dr. Aušra Žičkienė, kuriai premiją įteikė pats jos fundatorius – profesorius Vytautas Landsbergis, ir Živilė Ramoškaitė. Jai apdovanojimą įteikė kompozitoriaus Vlodo Jakubėno draugijos Vilniuje pirmininkė Beata Baublinskienė.

Profesorius Vytautas Landsbergis ir Aušra Žičkienė. *Martyno Aleksos nuotrauka, 2020*

Nors šiais laikais vis labiau įsigali pasyvaus muzikos klausymosi įpročiai, vis dar yra žmonių, kurie nori gyvai muzikuoti, kurti. Premijuotos knygos *Savaiminė daina: nežymus būvis, tradicinės struktūros, vietinės reikšmės, globali raiška* (2019) autorė A. Žičkienė padeda mums atpažinti šią kūrybą – dainas, kurias daugelis esame girdėję, žinome, tačiau nelaikome jų gražiomis ir vertingomis, apibrėžia kultūros lauką, kuriame jos gyvuoja. Tai – socialinis gyvenimas, kur vyksta ne tik daugybė didesnių ar mažesnių renginių, švenčių, bet ir neformalių, gal net kasdienių įvykių ar susibūrimų – drauge muzikuojama, klausomasi dainų, neretai jos kartu ir dainuojamos. Dainas kuria neprofesionalūs autoriai, jų gyvavimo neremia kultūros institucijos, tad jos plinta tarsi savaime.

Knygoje apžvelgiama XIX a. siekianti savaiminių dainų istorija, aprašoma jų kaita, nurodomos jos kryptys. Atskirai nagrinėjami žanrai, pasižymintys naujai kuriamų, interpretuojamų ar parodijuojamų tekstų ir melodijų gausa. Tai – organizacijų, kultūros draugijų, vidurinių ir aukštųjų mokyklų himnai, įvairių konfesijų tikinčiųjų kuriamos giesmės, studentų dainos, gimtadienių ir jubiliejų proga kuriami sveikinimo kūriniai. Monografijos pabaigoje pateikiamas priedas, kuriame pateikiami būdingi savaiminės kūrybos pavyzdžiai (vienas jų – dainos, skambančios vyresnės kartos žmonių mėgstamuose sveikinimų ir pageidavimų koncertuose).

Pasak A. Žičkienės, populiaros melodijos migruoja, jos ilgai „klajoja“ ne vien laike ir erdvėje, bet ir po įvairių socialinių sluoksnių repertuarą, kol tampa savos kokioje nors bendruomenėje. Naujajam liaudies dainų sluoksniui priskiriami kūriniai atsiranda ne uždaroje aplinkoje ir ne visuomet pasižymi lokaliniais bruožais, juose dažnai galima išžvelgti ir globaliai kultūrai

būdingų bruožų. XX ir XXI a. lietuviškų dainų ar giesmių melodijos (autorės vadinamos melodijomis-donorėmis) gali būti sukurtos ne tik Lietuvoje, bet ir kaimyninėse Europos šalyse, o neretai ir už Atlanto. Ieškant savaiminių dainų šaltinių paaiškėja, kad jų siužetai ar melodijų motyvai pasiskolinti iš operų, miuziklų, pramoginės literatūros, filmų, populiariosios muzikos įrašų, radijo ir televizijos laidų. Taip pat pastebima, kad plačiai paplitusios, nuolat kartojamos dainos dažniausiai būna ne naujausios mados, bet šiek tiek senstelėjusios.

Knygoje yra ir gana netikėtas skyrius „Autofolkloristika: kaip dainos manimi pasinaudojo“, kuris siūlo pasidomėti ne tik anoniminių kūrėjų, bet ir mūsų pačių muzikine tapatybe. Kaip teigia autorė, mūsų muzikinė tapatybė susiformuoja jaunystėje, o paskui pamažu kinta, tačiau asmenybės kūrimosi metu atsiradę įspaudai neišdyla ir paprastai išlieka visą gyvenimą. Pabaigoje, knygos išvados, patikinama, kad dainos, priskirtinos neformaliosios aplinkos ar kasdienybės kultūrai, jokia ne retenybė ar atgyvena. „Savaiminės kūrybos dainos, kurios šiandien nepaprastai intensyviai kuriamos įvairių autorių – skamba, yra klausomos, dainuojamos, tačiau svarbiausia, kad jos „įkraunamos“ prasme, kurią skleidžia ir perteikia. Tai nebus folkloras, jei mėginsime šiam reiškiniiui taikyti klasikinius apibrėžimus, bet pasigilinę savaiminės kūrybos dainose aptiksime nemenką dalį folklorinio bylojimo apraiškų“, – rašo A. Žičkienė. Taigi knygoje pirmą kartą apibrėžtas ir išnagrinėtas ilgai ignoruotas, nuvertintas kultūros reiškinys, joje nereikalaujama „aukšto idėjinio-meninio lygio“, geranoriškai žiūrima į ne visada tobulą, įvairią, tačiau laisvą ir necenzūruotą meninę raišką.

Austė Nakiene

Živilė Ramoškaitė. *Martyno Aleksos nuotrauka, 2020*

Živilė Ramoškaitė koncertų ir spektaklių recenzijas nepetraukiamai publikuoja jau ne vieną dešimtmetį. Ji – viena iš labai nedaugelio, o šiuo metu galbūt ir vienintelė, muzikos kritikų, nuolat rašančių muzikos kritikos straipsnius. Ir, regis, jai visai nerūpi probleminiai muzikos kritikos aspektai: kad ši veikla neapsimoka (honorarai be galo menki), kad ji neužtikrina bent menkiausios darbo vietos ar socialinių garantijų (iš kritikos rašymo nepragyvensi), kad nesuteikia jokio statuso ar vardo (kaip, sakykime, moksle arba pedagogikoje).

Živilė rašo recenzijas, vaikšto į koncertus, nes jai tai įdomu. Nes ji nuoširdžiai ir aistringai domisi klasikinės muzikos scena, atlikėjiškuoju menu. Ji seka Lietuvos ir pasaulio klasikos naujienas, tendencijas, vardus. Tai žmogus, kuriam apsilankymas koncerte filharmonijoje ar spektaklyje operoje yra šventė. Mes nė neįsivaizduojame jos kitokios, nei pasitempusios, visada elegantiškos, visada nuoširdžiai besidominčios tuo, kas vyksta, kas ir kaip atliekama scenoje. Živilė geba pastebėti ir įvertinti labai subtilius atlikėjiškojo meno niuansus ir yra vienodai dėmesinga tiek garsiems, tiek pradedantiems muzikams.

Kritikės rašymo stilius yra objektyvus ir santūrus. Ji nelinkusi į ekspresyvią jausmų ir įspūdžių saviraišką, o savo nuomonę pateikia dažnai lakoniškai, korektiškai ir argumentuotai. Visada labai tiksliai formuluoja mintis: aiškiai pasako tai, ką nori pasakyti, ir niekuomet neparašo to, ko nenori parašyti (net jei kiti gal ir norėtų). Kiekvienas jos tekstų žodis tarsi iškaltas akmenyje. Taip rašo tik didelį atsakomybės jausmą turintis žmogus.

Ž. Ramoškaitė, 1974 m. baigusi Lietuvos muzikos ir teatro akademiją, Algirdo Ambrazo muzikos teorijos klasę, kritikos straipsnius rašo nuo pat studijų laikų. Iš pradžių juos publikavo *Literatūros ir meno* savaitraštyje, kur to meto jaunus kritikus globojo Edmundas Baltrimas, nuo 1993 iki 1998 m. dirbo savaitraščio *7 meno dienų* muzikos redaktore, iki šiol jame publikuoja straipsnius, taip pat rašo *Lietuvos ryto* dienraštyje ir portale, žurnaluose *Muzikos barai*, *Bravissimo*, Živilės rašinių galime rasti įvairiuose kituose interneto portaluose ir periodiniuose leidiniuose.

Beata Baublinskienė

APGINTA DISERTACIJA

Dalijamės džiugia žinia: Vilniaus universiteto, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto ir Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Etnologijos krypties jungtinė doktorantūra išugdė dar vieną jaunąją mokslininkę. 2000 m. rugsėjo 24 d. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje vykusiame disertacijos gynimo tarybos posėdyje Margarita Moisejeva sėkmingai apgynė daktaro disertaciją „Krikščionių ortodoksų liturginis giedojimas Lietuvoje: tradicija ir kaita“ (darbo mokslinis vadovas – doc. dr. Ri-

mantas Astrauskas, konsultantė – dr. Aušra Žičkienė). Disertacijos gynimo tarybą sudarė žinomos artimų tyrimo sričių mokslininkės: pirmininkė prof. habil. dr. Daiva Vyčinienė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija, humanitariniai mokslai, etnologija H 006), dr. Regina Laukaitytė (Lietuvos istorijos institutas, istorija H 005), dr. Rūta Žarskienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, etnologija H 006), doc. dr. Laima Budzinauskienė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija, humanitariniai mokslai, menotyra H 003), doc. dr. Maria Takala-Roszczenko (Rytų Suomijos universitetas, muzikologija). Doktorantei buvo pareikšta rimtesnių ir menkesnio pobūdžio pastabų, į kurias ji reagavo su derama atida ir pagarba. Vis dėlto kone visų tarybos narių nuomone, ypatingą mokslinio tyrimo vertę sudaro šio tyrimo objekto naujumas, o didžiausius sunkumus kelia jaunos tyrėjos žengimas, galima sakyti, visiškai nepramintais takais.

Disertacija rengta 2014–2019 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Autorė ėmėsi sistemiskai tirti Lietuvos krikščionių ortodoksų, arba stačiatikių, liturginį giedojimą, gilintis į jo tradicijos dinamiką. Pagrindinis disertacijoje keliamas klausimas: ar Lietuvoje gyvuojanti stačiatikių liturginio giedojimo tradicija yra savita, kuo nors išskirtinė, originali? Darbo autorė siekė rasti būdą, kaip susisteminti ortodoksų giedojimo tradicijos Lietuvoje atmainas, išskirti istorinius jos etapus, taip pat išsiaiškinti, kokiomis ypatybėmis pasižymi šiandienos stačiatikių liturginis giedojimas Lietuvoje. Atsakymų paieškos ir išsikelti tikslai lėmė tiek nepaprastai sudėtingą darbą ieškant istorinių šaltinių, juos studijuojant, tiek vykdant lauko tyrimų užduotis, kuriomis buvo siekiama aprėpti šiuolaikinės Lietuvos stačiatikių liturginio giedojimo vaizdą. M. Moisejeva

netgi pavyko rasti naujų, iki šiol tyrėjams nežinomų istorinių dokumentų, liudijančių stačiatikių giedojimo raidos ypatumus. Vis dėlto, kaip teigia autorė, tebestokoja ma duomenų, kurie rodytų, kad stačiatikių giedojimas XIX a. Lietuvoje galėjo skirtis nuo giedojimo kitose Rusų Ortodoksų Bažnyčios vyskupijose. Tačiau, pasak jos, galima drąsiai teigti, jog šiandien liturginis ortodoksų giedojimas Lietuvoje turi savitų bruožų ir skiriasi nuo kitų šalių ortodoksų liturginio giedojimo pakraipų. Liturginio giedojimo tradicijos analizei M. Moisejeva susikūrė unikalią medžiagos struktūravimo sistemą, grįstą priskyrimu hierarchiniams lygmenims: nuo stambiausio, autokefalinės Ortodoksų Bažnyčios lygmens iki smulkiausio – parapijos. Doktorantė studijavo ir ypač turtingą kitų šalių stačiatikių liturginiam giedojimui skirtą mokslinę literatūrą, stažavosi globojama žymių šios srities žinovų. Galima pasidžiaugti ir tuo, jog M. Moisejeva dalyvavo septyniuose tarptautinėse konferencijose ir taip skleidė žinias apie iki šiol bemaž visai nutylimą Lietuvos kultūros paveldo dalį, savo disertacijos tema paskelbė penkias mokslines publikacijas. Blieka tikėtis, kad po sėkmingos veržlios jaunosios mokslininkės darbų pradžios eis ne mažiau sėkmingas jos įsitvirtinimas akademiniam pasaulyje, o Lietuvos kultūros studijos pasipildys išsamiais senos ir turtingos Lietuvos stačiatikių muzikinės tradicijos tyrimais.

Aušra Žičkienė

19-ASIS PRIGIMTINĖS KULTŪROS SEMINARAS

2020 m. liepos 2–5 d. Juodonių kaime (Rokiškio r.) įvyko Prigimtinės kultūros

instituto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto organizuotas 19-asis prigimtinės kultūros seminaras „Gebėjimas džiaugtis ir laimė gyvenimo“. Svarstyta, kokios džiaugsmo sampratos pastebimos, į kokias kitas sąvokas atsiremia ir kokias raiškas įgyja džiaugsmo sąvoka, ar skiriamos džiaugsmo, kaip trumpalaikio ir individualiai patiriamo reiškinių, ir laimės, kaip reflektivaus gyvenimo vertinimo, sąvokos.

Seminarą pradėjo Viktorija Daujotytė-Pakerienė pranešimu „Apie džiaugsmą ir gebėjimą džiaugtis“. Pačioje pradžioje iškeltas klausimas, kiek džiaugsmo glūdi lietuvių prigimtyje, ir, remiantis lietuvių literatūros klasikais, netrukus atsakyta: „Ne per daug.“ Išskirtos bent dvi džiaugsmo patyrimo galimybės – kasdienio gyvenimo džiaugsmai (pvz., rūpesčių nekelianti sveikata) ir nuskaidrėjusios išminties džiaugsmas, leidžiantis atrasti ir suvokti gyvenimo prasmę. Džiaugsmas, anot pranešėjos, neatsiejamas nuo skausmo, nes pastarasis eina pirmiau: gimstame per skausmą, o džiaugsmas tik vėliau randamas gyvenimo kelyje, ypač kai atlégsta skausmo gniaužtai. Džiaugsmas savo prigimtimi yra jautiminė būseną, tačiau nesietina su konkrečia jusle. Jis laikytinas svarbiu kultūros sandu, žmogaus turiniu, kurio negalima specialiai pasiekti ar pasigaminti. Džiaugsmas nėra tiesiogiai priklausomas nuo aplinkybių, tačiau gali būti patiriamas per darbą ir kūrybą, o reiškiamas kūnu, pavyzdžiui, akimis, kurios nušvinta iš džiaugsmo. Palietas ir gana problemiškas bendruomeninio džiaugsmo klausimas. Pasak pranešėjos, tai nėra bendrai patiriamas džiaugsmas, tai džiaugsmas, kuris ateina iš kitų ir dėl kitų. Tai geriausiai pastebima gausiose šeimose, kur vyresnieji gali džiaugtis mažųjų laimėjimais, taip pasiekdami didžiausio džiaugsmo patyrimą. Džiaugsmas iš esmės kilsteli žmogų, suteikia polėkio ir gyvenimo

mo lengvumo, tačiau jį patirti gali tik tas, kas savęs neišduoda.

Seminarą tęsė Rūtos Latinytės pranešimas „Dovanojimo džiaugsmas. Duodant ar gaunant?“ Buvo pastebėta, kad dovanojimo veiksmas leidžia džiaugsmą suvokti ne tik kaip vidinę, bet ir kaip kitam asmeniui perteikiamą būseną. Nors dovanos siejamos su šventėmis ir džiugiomis būsenomis, tačiau neretai tai suvokiama ir kaip gyvenimą nuodijanti ir džiaugsmą atimanti sunki pareiga, kai stengiamasi tinkamai atsilyginti už anksčiau gautą dovaną, prisitaikyti prie žmogaus statuso ar nesukelti nepatogumo dėl netinkamos dovanos artimam žmogui. Išryškėjo, kad dovanojimo esmė – santykis su dovanojančiuoju ar apdovanotuoju žmogumi, kaip tik jis ir apibrėžia požiūrį į dovaną. Už ilgalaikį santykį gaunamos ilgalaikės dovanos, už kurias nereikia (o greičiausiai ir neįmanoma) atsilyginti, nes dovanų ekonomika tokių dovanų neapima. Tai gyvenimo dydžio dovanos, nubrėžiančios santykį su aplinkiniu pasauliu. Jau vien jas prisiminus, kyla džiaugsmas.

Pirmosios seminaro dienos akademinę programą užbaigė Giedrės Plepytės-Davidaičienės pranešimas „Socialinis laimės konstravimas“: aptarta, kaip laimė matuojama sociologijoje. Remtasi amerikiečių sociologės Arlie Russell Hochschild prieda, kad emocijos nėra vien tik kultūrinis individualiai patiriamas jausmas – jis yra veikiamas ir socialinių-kultūrinių rėmų, nes kaip tik aplinka ir apibrėžia, kada kokias emocijas tinka jausti, kaip jas dera išreikšti. Atkreiptas dėmesys į laimės sąvokos daugiaprasmiškumą; ji galinti reikšti: 1) šiuo metu išgyvenamą jausmą; 2) viso gyvenimo įvertinimą; 3) savęs realizavimą. Pastaruoju metu ryškėja tendencija laimę laikyti normatyvine kategorija – esą kiekvienas žmogus turi būti laimingas. Vis

dėlto laimės sampratas veikia ir socialinė padėtis, nes vienų žmonių laimė visuomenėje laikoma „tikresne, vertingesne“, vadinasi, laimės sąvoka net gali tapti socialinės atskirties žymeniu. Pastebėta ir tai, kad iš visų amžiaus grupių nelaimingiausi būna darbingo amžiaus žmonės. Gali būti, kad tokią situaciją lemia socialinių vaidmenų, kuriuos privalu atlikti, ir normų, kurias reikia atitikti, gausybė.

Panaši skirtis tarp džiaugsmo kaip individualios patirties ir kolektyvinio standarto plėtota Ramunės Bleizgienės pranešime „Džiaugsmi visoki XIX a. antros pusės–XX a. pradžios lietuviškuose elementoriuose“. Nagrinėti Mikalojaus Akelaičio, Liudmilos Malinauskaitės ir Jono Šliūpo, Jadvygos Juškytės elementoriai, kurių tekstai atskleidžia ano meto mąstyseną ir jauseną. M. Akelaičio elementoriuje vienodo dėmesio sulaukia tiek krikščioniškasis, tiek ūkiškasis auklėjimas. Žodis *džiaugsmas* nedažnas – vos du kartus randamas „Maldoje Panai Marijai“. Džiaugsmas joje priskiriamas kūniškam gyvenimui, nors nemenkas vaidmuo tenka ir tikėjimui: gali tikėtis džiaugsmo, jei išmoksi taisykles ir jų laikysiesi. M. Akelaičio elementorius iš kitos XIX a. literatūros išsiskiria polinkiu į džiugesį, jame labai nedaug prapulties ir kančios motyvų. Atsiskleidžia ir savitas požiūris į mokslo teikiamą džiaugsmą; iškeliami du autoritetai – Dievas ir senosios kartos, kurių išmintis perimama nebe stebėjimo būdu, bet per mokslą. Kiekvienas gerai atliktas darbas esąs „Dievui ant garbės, o žmogui ant naudos“ – tik tai gali teikti džiaugsmą. Svarbu uždirbti tiek, kad galėtum pasidalyti ir su artimu, bet šiuokštu prašyti pagalbos, nes geras šeimnininkas pats atsakingas už savo šiapusinį džiaugsmą. L. Malinauskaitės ir J. Šliūpo leidinyje džiaugsmo samprata remiasi šeimos

santykiais – reikia tėvus džiuginti. Didelė reikšmė skiriama mokslui, kuris esą prisiideda prie rojaus kūrimo žemėje, tačiau tik darbas yra svarbiausias džiaugsmo šaltinis. Senųjų kartų išmintis čia atmetama: jos buvusios tamsios, tad ir jų patirtis ateities kartoms nenaudinga. Skiriamas kvailas, laukinis džiaugsmas, būdingas vaikams, ir protingas tėvų džiaugsmas. J. Juškytės *Skaitymėliuose* ryškėja stiprus ryšys tarp džiaugsmo patyrimo ir gamtos, ypač pavasarį. Ryškėja du lygiagretūs žvilgsniai į gamtą rudenio: vienas liūdnas dėl tuštėjančių laukų, kitas džiugus dėl pilnėjančių aruodų. Apskritai išryškėja tendencija XIX a. tekstuose priešinti džiaugsmą ir gėdą, o XX a. pradžios – džiaugsmą ir liūdesį. Juslės išskiriamos kaip itin svarbus padargas džiaugsmui patirti – džiaugsmas yra tų pojūčių aktyvacija ir išsiskleidimas.

Dalios Jakaitės pranešime „Džiaugias visa natūra: strazdiško džiaugsmo tradicija poezijoje“ aktualinami trys su džiaugsmo sąvoka susiję aspektai: iš gamtos kylantis džiaugsmas; evangelinės prigimties laimės ir džiaugsmo ryšys; estetinis džiaugsmas. Pranešėja rėmėsi Antano Strazdo, Antano Vienažindžio, Balio Sruogos, Jono Meko, Henriko Čigriejaus kūryba. A. Strazdo poezijoje labai ryški gamtos ir Dievo apmąstymų tema, – gyvendamas žemėje, džiaugdamosis žmogus Dievą linksmina ir garbina. Džiaugsmas dažniausiai išreiškiamas judėjimu. A. Vienažindžio kūryboje pastebimas tapatumas tarp žmogiškosios prigimties ir gamtos. Šių dviejų poetų kūryboje ryškus laisvės ir džiaugsmo sąryšis: iš laisvės gimsta atvirumas pasauliui, tačiau ši laisvė ne tik socialinė kategorija – ji labiau atspindi „Dievo vaikų“ buvimo laisvę, ne-rūpesčio vertę, t. y. kai nereikia rūpintis pasauliu. Panašiai ir B. Sruogai džiaugsmas neatsiejamas nuo svaigulio, atvirumo pasauliui. Šio autoriaus džiaugsmo

pasaulis artimas strazdiškajam: reiškiamas per konkretumą, jusliškumą, fiksuojant greitai praeinančias patirtis. J. Mekas taip pat pasitelkia judėjimo metaforą džiaugsmui išreikšti, tačiau jis žvilgsnį labiau kreipia į žmonių veiksmus, o ne į gamtą, nors žmogaus judesiai ir išmukti iš gamtos. Gimtųjų vietų prisiminimas J. Mekui siejasi su pilnatvės, gerumo, tikrumo jausmu. H. Čigriejaus poezijoje džiaugsmas siejamas su švente, alumi, gamtos ritmu – žmogaus džiaugsmas kyla iš gebėjimo jame įsikomponuoti. Tik įsišaknijęs džiaugsmas gali išeiti į pasaulį. Apibendrinant pastebėta, kad strazdiškasis džiaugsmas pasižymi gaivališkumu, kurį galima priešinti su racionaliū donelaitiškuoju džiaugsmu.

Džiaugsmo ir gamtos sąsajas plėtojo ir Algis Mickūnas. Pranešime „Lietuviško pasaulio džiaugsmas“ filosofas pastebėjo, kad pasaulis nėra sukurtas, o nuolat kuriasi, gyvybėms tarp savęs bendradarbiaujant. Lygiai taip pat ir džiaugsmas nėra sukuriamas – jį reikia pagauti kaip pasaulio nuotaiką. Džiaugsmas kyla iš stebėjimo, juslių, dalijimosi ir atsidėkojimo visam pasauliui. Tai modernioji psichologija įtvirtino nuostatą, kad emocija – vidinė būseną, tarsi pasaulis neturėtų savų nuotaikų, o tebtūt žmogaus nuotaikos atspindys. A. Mickūnas su tokiu požiūriu nesutinka pastebėdamas, kad pavasaris turi savybę įtraukti mus į džiaugsmą savo garsais, paukščių balsais, astringumu. Norint patirti džiaugsmą, reikia atsiverti pasaulio nuotaikoms, pajusti jo ritmą. Džiaugsmas pasiekiamas džiaugiantis kito laime, t. y. per santykį.

Antroji seminaro diena baigėsi Eirimo Veličkos pranešimu „Muzikavimo džiaugsmas: saviugda, savižina, savivertė“. Pranešėjas rėmėsi Davido J. Ellioto ir Mihaly Csikszentmihalyi teorijomis apie muzikos pedagogiką; jų pagrindą sudaro

įsitikinimas, kad muzikos mokymas turėtų būti orientuotas į praktinį, o ne į estetinį patyrimą. Esminė šios pedagoginės prieigos sąvoka – srautas, kurį sudaro keli elementai: įgūdžių mobilizavimas, iššūkis, dėmesio sutelkimas, tikslas, atsakas, įsitraukimas, laiko transformacija. E. Velička pažymėjo, kad mėgavimasis, skirtingai nei malonumas, reikalauja pastangų, sąmonės sutelkties – tai ir yra džiaugsmo patyrimas. Atkreiptas dėmesys ir į tai, kad estetinė muzikos koncepcija visai nevertina atlikėjo, pastato jį į kompozitoriaus valioje esančio instrumento vietą. Kitaip tariant, ši koncepcija ruošia muzikos vartotoją pagal XIX a. sampratą, kai ugdomas ne muzikalumas, bet tik estetiškas klausymas. Tačiau klausymas, pranešėjo nuomone, nėra visuminis muzikos patyrimas, juk kaip tik įsitraukimas ir sukelia pilnatvės, saviugdą džiaugsmą.

Birutės Jasiūnaitės pranešime „Palyginimai su žodžiais *džiaugtis*, *linksmas*, *patenkintas*, *laimingas*“ išnagrinėti 229 pavyzdžiai iš palyginimų žodynų. Išskirtos 187 veiksmažodinės ir 42 būdvardinės konstrukcijos. Veiksmažodinėse konstrukcijose džiaugsmo būseną patiria vienas subjektas, dažniausiai – žmogus arba gyvūnas. Būdvardiniuose dariniuose randami žodžiai *linksmas*, *patenkintas*, *laimingas*. Dažnai lyginama su naminių gyvulių ir paukščių pavadinimais. Tyrimas atskleidė, kad paukščiai „linkę“ džiaugtis niekniekiais, dažnai „kišasi“ į socialinę žmonių sritį. Katinas veikia kaip sotaus gyvenimo etalonas, šuo – kaip vargo, avinas – kvailumo. Veiksmažodiniuose palyginimuose atspindimoje socialinėje sferoje retai minimas teigiamas džiaugsmas. Tokiais atvejais džiaugiamasi gamta, darbais; vis dėlto dažniau pasitaiko niekinamo džiaugsmo smulkmenomis ar džiaugsmo netinkamu laiku ar prastai atliktu darbu. Minimoms to-

kios socialinės grupės, kaip piemu, vaikas, senis, senmergė, elgeta, girtuoklis, vagis, kitos religinės konfesijos atstovas. Džiugesį kelia dovanos, išsisukimas iš bėdos, ligos ar mirties, geras derlius. Diskusijoje pastebėta, kad džiugesį lemia rūpesčių nebuvimas, paieškota palyginimų slavų tautosakoje.

Seminaro metu buvo surengta ir apskritojo stalo diskusija „Ar esame vienuodai (ne)laimingi?: laimė ir džiaugsmas tarpkultūrinėje regmėje“, kurioje kalbėjo Audrius Beinorius, Aušra Pažėraitė, Vytis Silius. Diskusijos tikslas – aptarti džiaugsmo sampratą įvairiose religinėse kultūrinėse tradicijose. V. Silius, pristatydamas tradicinės kinų filosofijos požiūrį į džiaugsmą, pastebėjo, kad kinų kalboje sąvokoms *džiaugsmas* ir *muzika* vartojamas tas pats rašmuo, o jo reikšmė priklauso nuo tarimo. Abiem šiems reiškiniams būdingas natūralumas ir spontaniškumas, abu jie persiduoda į kūną ir išorę, džiaugsmas, kaip ir muzika, turi vidinę tvarką, kuri leidžia geriau atpažinti ir vertinti dalykus. Tiek muzikai, tiek džiaugsmui reikia bendrystės su kitais žmonėmis. Džiaugsmas laikomas viena iš bazinių emocijų. Jis motyvuoja visai kitai žmogiškajai veiklai siekti ar jau esamai ugdyti. Konfucijaus mokymuose laikomasi etinės nuostatos, kad žmonės ir aplinka – ne pareiga, bet džiaugsmas. Nėra skirties tarp džiaugsmo ir kūniškumo, nes kūniškumas turi ir dvasinę sferą. Kitose filosofinėse kinų tradicijose skatinama žmones mokyti džiaugtis muzika ir ritualais, nes džiaugimasis nematerialiais dalykais tų dalykų nesumažina (priešingai nei džiaugimasis materialiomis gėrybėmis, kurios yra baigtinės ir negali būti visiems vienodai prieinamos). Ankstyvojoje kinų tradicijoje itin svarbus bendruomeninis džiaugsmo patyrimas: džiaugsmą reikia ugdyti ir jo siekti, jis būtinas etiniu požiūriu, nes etinis veiksmo potencialas pasiekiamas,

jei veiksmas kelia džiaugsmą tiek veiksmo atlikėjui, tiek veiksmo gavėjui. A. Pažėraitė kalbėjo apie džiaugsmą kaip dvasinę higieną tradiciniame judaizme. Ji priminė II a. iš Talmudo atėjusį posakį, kad turtin-gas yra tik tas, kuris patenkintas savo da-lia, o tie, kurie nuolat planuoja, rūpinasi, kaip kuo daugiau uždirbti, nėra laimingi. Džiaugsmas kyla iš skalsos, kai visko pa-kanka, ir dvasinės ramybės, kai nėra prob-lemų. Patarlių knygos išmintis sako, kad laiminga širdis gydo ir kūną. Džiaugsmas veda prie juoko, tačiau šis kartais būna ne laiku ir ne vietoje. Džiaugsmo patyri-mui labai svarbus vynas, tačiau čia būti-na nepamiršti saiko. Laikomasi nuostatos, kad Torą reikia studijuoti linksmai, kad liūdnas žmogus negali tinkamai garbinti Dievo. Į vidinio džiaugsmo ugdymą svar-bu įtraukti intelektą – be proto pastangų patirti džiaugsmo neįmanoma. Laimė mi-nima 145-ojoje Psalmėje. Laimingas gali būti tas, kas šioje visatoje nėra svetimas, nėra prašalaitis, kuris jaučiasi Kūrėjo namuose kaip karaliaus rūmuose ir žino, kad juo bus tinkamai pasirūpinta. Šven-čių naratyvuose fiksuoti sunkūs izraelitų patyrimai – išlaisvinimas, kurio modelis sudaro šventės pagrindą. Dėl to net labai griežti pasninkai suvokiami kaip šventė, nes sunkumai – tai pamokos, kurias rei-kia išmokti ir kuriomis reikia džiaugtis. Laimingumo režimo ugdymas turi rem-tis dėkingumu. Privalu remtis keturiomis kryptimis: santykiu su Kūrėju, su kitais, su savimi ir su gyvąja / negyvąja gamta. A. Beinorius džiaugsmo sampratų suvo-kimą induistinėje tradicijoje pradėjo II a. estetinio traktato *Natjaštra* pristatymu; jame išskirtos devynios pamatinės emoci-jos, tačiau laimės tarp jų nėra – ji pasirodo tik tarp trisdešimt trijų šalutinių emocijų. Laimė negali būti pamatinė, nes ji tie-siog *ištinka*, ji nepriklauso nuo pastangų.

Indų pasaulėžiūroje svarbios dvi sąvokos: *sukha* – laimė, džiaugsmas, malonumas, pasitenkinimas – ir *dukha* – kančia kentėjimas, nuolatinis nepasitenkinimas. Dauguma indų religinių filosofijų teigia, kad kentėjimas yra natūrali žmogaus būseną, o štai *sukha* – efemeriška, priklausoma nuo kitų. Savarankiškumas – *svatantra* – laikomas didžiausia laime. Sąvokos reiškiančios juslinį pasitenkinimą, socialinę ir religinę gerovę taip pat įsilieja į semantinių džiaugsmo lauką. Viso to žmogui reikia mokytis ir siekti išsivadavimo, gebėjimo neprisiršti prie savo emocinių būsenų. Kasdienės laimės siekia tik nemąstantys ir neatsakingi žmonės. Džiaugsmas ir laimė itin koreliuoja su kitų nuomone apie mane, t. y. asmens individualios jausenos ne tokios ir svarbios. Egzistuoja trys laimės lygmenys: fizinė laimė, mentalinė–psichologinė laimė ir dvasinė laimė. Pastaroji yra tikroji laimė, išsivadavimas iš visų įsipareigojimų. Priminta ir Dalai Lamos mintis, kad didžiausia laimė yra atjauta. Diskusijoje išryškėjo, kad judėjimo pozicija artimesnė kinų džiaugsmo sampratai: laimė ir džiaugsmas ne tai, kas ištinka, o tai, ką turi ugdyti. Pabrėžta, kad kinų tradicijoje džiaugsmo ugdymas nėra darbas ar pareiga, o spontaniškas atsakas į išorės dirgiklius – reikia ugdyti patiriamą džiaugsmo išgyvenimo „gylį ir plotį“.

Asta Vaškeliene pranešime „Džiaugsmo retorika XVIII a. Lietuvos lotyniškojoje proginėje literatūroje“ aiškinosi, ar egzistuoja sampratų *laimė* ir *džiaugsmas* tradicija literatūros kritikoje. Pastebėta, kad malonumas kaip literatūros kūrinių sąvoka gyvuoja dar nuo senovės graikų laikų, o literatūros kūriniuose, pavyzdžiui, tragedijoje, nereikia ieškoti bet kokio malonumo, o tik jiems būdingo. Pranešime remtasi Marjorie Perloff mintimi, kad retorika, filosofija, menas ir kultūra yra vie-

nodos svarbos ir nė vienam iš jų neteiktina pirmenybė. Pabrėžti dar romėnų filosofų iškelti retorikos tikslai – mokyti, jaudinti ir džiuginti; pristatyta ir Donaldo J. Moore'o pozicija, kad gera literatūra, Europos skaitytojo akimis, turėtų kalbėti apie liūdesį, kančią ir slegiančius dalykus. Literatūrologas Adamas Potkay sieja džiaugsmą su etiškumo dimensija: reikia žmones mokyti pajusti tinkamą džiaugsmą. Pastebėta, kad džiaugsmas ir laimė gali būti priešingos būsenos. Džiaugsmas – sudėtingesnė būseną, nes atliepia stimulą, tuo tarpu laimė gali būti įvairių laipsnių. Išskirta ir krikščioniškosios džiaugsmo sampratos tradicija literatūros moksle: *telios* – neįprastu laiku ištiksiantis džiaugsmas, jo laukiama, vyrauja džiaugimasis dėl kito. Pranešime aptarti trys senosios Lietuvos raštijos kūriniai: epigrama Bžostovskio rūmams (1769), odė vyskupui Ignotui Masalskiui (1771) ir Mergelės Marijos paveikslą karūnavimui Žirovičių vienuolyne skirtas kūrinys (1730). Pastebimas tam tikras objektyvumas reiškiamo džiaugsmo atžvilgiu. Dėl žanro reikalavimų nėra asmeninės jausenos net tais atvejais, kai rašoma asmenine proga; verčiau pasitelkiami antikiniai įvaizdžiai, metaforos – po jais slypi individualus santykis su aprašomu dalyku. Atkreiptas dėmesys, kad net autorystė neatskleidžia asmeninio santykio, nes ji „paslepama“ po vienuolijos vardu. O štai skaitytojo džiaugsmas kyla iš gebėjimo atrasti asmeninį santykį po visais palyginimais, – tai iš racionalumo kylantis džiaugsmas. Diskusijoje paaiškėjo, kad džiaugsmo leksika gana reta, pasitaikanti tik vestuvėms skirtuose kūriniuose. XVIII a. kūriniuose laikomasi formos, o gaivališko džiaugsmo, persipinančio per asmeninę bei visuomeninę sferas ir besireiškiančio ir gamtoje, gausiai aptinkamo XVII a. kūriniuose, jau nelikę.

Dario Martinelli pranešimas „*Having a good time, having a good time: Strategies of Representation of Joy in Popular Music*“ (*‘Having a good time, having a good time: džiaugsmo reiškimo strategijos populiariojoje muzikoje’*) nukėlė į XX a. pabaigą ir XXI a. pradžią ir tuo laikotarpiu stebimas muzikos produkcijos tendencijas. Pranešėjas apžvelgė su džiaugsmu siejamų penkiasdešimt dainų iš *Spotify* svetainės. Pasak jo, dainų tekstai ne itin svarbūs geram pojūčiui, džiugesiui sukelti – ši efektą sukuria muzikinės priemonės. Išskirtos trys su džiaugsmu sietinos popmuzikos funkcijos: fizinis, emocinis ir dvasinis džiaugsmas. Susitelkta prie emocinių džiaugsmą keliančių priemonių. Pastebėta, kad dėl naujų technologijų tradicija klausytis viso albumo ir suvokti jį kaip vientisą kūrinį nyksta. Kiekvienas muzikos vartotojas gali susidaryti asmeninį grojaraštį iš mėgstamų kūrinių, taip susikurdamas ir savo muzikinį pasakojimą. Nuotaiką kelianti muzika dažnai kūrėjų pateikiama ir vartotojų suvokiama kaip vaistas nuo vienatvės. Dažniausiai pasikartojančios džiugesio efektą kuriančios muzikinės priemonės suskirstytos į dvi grupes: akivaizdžias ir numanomas. Akivaizdžioms priemonėms priskirta mažorinė dermė, šokiams tinkamas ritmo tempas (varijuojantis tarp 90–220 dūžių per minutę), fatiniai (angl. *phatic*), t. y. išimenantys, įtraukiantys aspektai, su linksmybėmis, fiziniu judesiu tradiciškai siejami muzikos žanrai; ne tokios akivaizdžios, numanomos priemonės – nesvarbūs arba glausti dainų tekstai, paprastos ir toninės harmonijos struktūros, polinkis į „sausą“ muzikos produkcijos gamybą ir atlikimą, „pasiruošt-ramiai-pirmyn“ struktūra, kai pradedama ramiai ir palengva pereinama prie džiaugsmingos kulminacijos.

Paskutinę seminaro dieną pradėjo Bronė Stundžienė pranešimu „Lietuvių ta-

lalinės: šiapus ir anapus leidžiamo juoko ribų“. Nagrinėtas iki šiol mokslininkų menkai tirtas XIX a. juoko kultūrai atstovaujantis liaudies dainų žanras. *Talalinė* – XIX a. folkloristų sugalvotas terminas; liaudyje vartojami ir *dainuškos*, *paplūdnyčios*, *makalinės* pavadinimai. Pranešėjos teigimu, talalinės laikytinos atskiru žanru, nors ir sąveikaujančiu su kitais tautosakos žanrais, kalba, bendrąja laiko dvasia, senaisiais tikėjimais. Šiam žanrui itin būdingas obsceniškumas – iš 20 tūkstančių talalinių didžioji dalis yra nešvankaus turinio, jose randamas aštrus, kartais net piktas komizmas, nesvetima ir didaktinė žinutė. Talalinės siejamos su privačia erdve, „kur neklauso svetimos ausys“, jos nedainuojamos viešai, bet kokiu metu, nors būdavo atliekamos ir per šokius susibūrusiems prašant. Vis dėlto talalinių atlikimas laikytinas uždaros bendruomenės pasilinksminimo forma, ypač vengiama, kad jas išgirstų moterys. Šių dainelių turinį sudaro žmonių gyvenimo realijos, tai gali būti ir momentiniai, t. y. nuskambėję ir tuoj pat išnykę, kūriniai. Talalinės brėžia labai ryškias socialines-kultūrines ribas: aiškiai išskiriamas žmonių amžius, nusakoma, kas kokiam grupei dera, o šias ribas pažeidus, šaipomasi iš netinkamo elgesio. Minimoms įvairios socialinių santykių grupės, profesijos, svetimieji (įvairiomis prasmėmis). Muzika šiose dainelėse nėra esminis elementas, svarbiausia jose – žodžiai. Talalinės priskirtinos karnavalinio siautulio plotmei, kai leidžiamos tokios linksmybės, kurios kitu laiku ir kitoje vietoje būtų neįmanomos: ribos suvokiamos, noras jas peržengti realizuojamas, bet paskui vėl grįžtama į įprastą vėžes.

Eligijus Juvencijus Morkūnas pranešime „Didieji džiaugsmi mažų miestelių“ toliau plėtojo kasdienio gyvenimo džiaugsmų temą ir gilinosi, kaip tarpukario

miestelių gyventojai leisdavo laisvalaikį, kuo džiaugdavosi. Pastebėta, kad itin svarbų vaidmenį vaidino bažnyčia ir jos prieigos – tai ne tik pamaldų, džiugesio ir pakylėjimo nuotaiką keliančių sakramentų suteikimo, bet ir bendravimo erdvė, kurioje sutinkami artimieji ir giminės, sutariama dėl viešnagių, po atlaidų vykstanta į svečius. Artimųjų lankymas taip pat suvoktas kaip didelė šventė tiek atvykstantiems, tiek lankomiems. Nemenką džiaugsmą miestelėnams teikdavo galimybė nusifotografuoti, būdavo mėgstama įlįsti, kad ir pro tvoros plyšį, į svetimą kadrą. Kiekviename miestelyje būdavusi sava Laisvės alėja – vietinių susitikimų ir susipažinimų vieta, žmonės rinkdavosi į teatro spektaklius, kilnojamojo kino teatro seansus, sporto šventes, dviračių ar motociklų lenktynes, susiburdavo čiuožyklose. Nemenkas džiaugsmo šaltinis būdavo valstybinės šventės su organizuotomis, bet ne priverstinėmis eisenomis, Vytauto Didžiojo paveikslo procesijomis. Namų erdvėje išskirtini šių švenčių atributai – užstalė ir valstybiniai simboliai. Džiugaus gyvybingumo miestelių gyvenimo tėkmėn įliedavo gaisrininkų ir kitų organizacijų dūdų orkestrų koncertai, rinkliavos, loterijos, vakaruškos. Tarpukariu miesteliuose vykdavo ir Dainų šventės. Kasdienybėje džiaugtasi gerai atliktu darbu, galimybe mokytis, skaityti pilietinę spaudą.

Seminaro uždarymo pranešimas jau tradiciškai skambėjo iš Rimvydo Laužiko lūpų. Pranešimu „Gardus maistas, džiaugsmą suteikiantis“ gilintasi į gastronomiją kaip meno rūšį. Pranešėjo remtasi Alfredo Gello darbu *Art and Agency*, nagrinėjančiu vizualaus meno kaip komunikacijos reiškinio aspektus. Pagal A. Gello teoriją, tokia procese dalyvauja tokie veikėjai: kūrėjas, t. y. asmuo, suteikęs kūriniui prasmę, žiūrovas, kūrinio provaizdis ir pats kūri-

nys. Veikėjai gali būti pasyvūs ir aktyvūs. R. Laužikas šią teoriją pritaiko maisto estetikos ir komunikacijos sričiai. Estetika čia turėtų būti suvokta ne grynąja prasme kaip vizualo sukeltas efektas, kylantis iš grožio, bet kaip provaizdžio žymuo. Dauguma su maistu siejamų provaizdžių kultūriškai būna pozityvūs ir nematerialūs, pavyzdžiui, meilė, bendrystė, draugystė, rūpestis. Dalijantis maistu tie provaizdžiai aktyvuojami, ir tai kelia džiaugsmą. Provaizdis gali kisti: maistas gali tapti meilės ženkle (pvz., dovanojamas saldainis anūku), prizu (pvz., velykinis margutis ar šokoladinis medalis) ar kuru (kai maistas suvokiamas tik kaip būtinybė fiziologiniams poreikiams tenkinti). Būtent provaizdis kaip savarankiškas veikėjas apibrėžia komunikacijos procesą ir tai, kokią reikšmę kūriniui suteikia žiūrovas.

Seminaro metu vyko ir V. Daujotytės-Pakerienės knygos *Iš Bileišių vasarų* pristatymas, filmo „Tumo kodeksas“ peržiūra ir susitikimas su jo kūrėjais – Eimantu Belicku ir Liudvika Pociūniene. Džiaugsmo ieškota psichologijos, kūrybos srityse ir kūno judesio vienovėje su erdve. Programa praturtinta Stalo teatro spektakliu „Pasakos ir žaidimai“.

Audronė Gedžiūtė

XXIV TRADICINĖ FOLKLORO KONFERENCIJA

2020 m. spalio 22–23 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute įvyko XXIV folkloro konferencija „Folkloras aplink mus: vakar ir visados“. Įvairios aplinkybės lėmė, jog paskutinįkart folkloristai į tradicinę konferenciją rinkosi 2017-aisiais. Dėl to po poros metų pertraukos ypač džiugiai

buvo laukta profesinio renginio, kolegų susitikimo, pasidalijimo patirtimis, tačiau pandemine situacija padiktavo savas taisykles: nedidukėje Instituto salėje rinkosi tik tiek žmonių, kiek galėjo susėsti dviejų metrų atstumu, o visi kiti – dalis pranešėjų ir daugiau nei šešiasdešimt stebėtojų (ne vien iš didžiųjų miestų, bet ir iš įvairių Lietuvos vietų) – konferencijoje dalyvavo nuotoliniu būdu. Nors jaukumo gerokai trūko (apytuštė salė, nuolatinė įtampa sekant, kad nenutrūktų „bendravimas“ su ekranu, gyvo akių kontakto ir greitos atgalinės reakcijos stoka), vis dėlto pasidžiaugtina, kad kruopščiai rengtus mokslinius pranešimus pamatyti, išgirsti, taip pat gyvai reaguoti, klausimus užduoti, diskutuoti galėjo gerokai didesnė auditorija, negu būdavo iki šiol, įprastomis sąlygomis.

Konferencijos tema buvo pasirinkta plati, talpi, galinti pritraukti kuo daugiau folkloristikos srityje besidarbuojančių tyrėjų. Buvo kviečiama rengti pranešimus tradicinio folkloro ir kultūros paveldo tematika, randant naujus žinomo reiškinių aspektus, ir kartu siūloma plėsti požiūrį, įvardijant reiškinius, atpažįstant naujus folkloro gyvavimo būdus, atrandant kitas tyrimų prieigas. Per dvi renginio dienas buvo pristatyti 22 pranešimai, kurių autoriai (patyrę mokslininkai ir doktorantai) – bene svarbiausių institucijų, kuriose vykdomi su folkloristika susiję tyrimai (LLTI, LKTI, LMTA, VDU, KU), taip pat Kauno miesto muziejaus atstovai, nepriklausomi tyrėjai. Autorių patirtys, pasirinkimas, kaip ir apie ką kalbėti, temų ratas, požiūrių spektras, problematikos ir klausimų įvairovė atskleidė turbūt nemenką dalį folkloristikos tyrimų vaizdo ir sykiu parodė įvairių jos sąsajų, plėtotės galimybes. Pranešimai varijavo nuo teorinių, konceptualių iki labai konkrečių klausimų pristatymo.

Konferencijos pradžia buvo išskirtinė. Lietuvos folkloristikos istorijoje 2020-ieji verti atskiro paminėjimo – praėjo keturiasdešimt metų nuo pirmojo *Lietuvių liaudies dainyno* tomo *Vaikų dainos* pasirodymo. Ta proga Bronė Stundžienė, ilgus metus vadovaujanti *Dainyno* rengimo komandai (ji yra *Dainyno* mokslinė redaktorė, pakeitusi šias pareigas ėjusį akademišką Leonardą Sauką), parengė pranešimą „*Dainyno* skelbimui pasukus finišo link: (ne)išsipildę lūkesčiai“. Svarstydam, ar iš tiesų šio kapitalinio leidinio struktūrą kūrė (dar gerokai iki leidybos pradžios), jo tomus formavę pirmosios kartos mokslininkai įsivaizdavo, jog prireiks net dviejų kartų triūso, kad po keturiasdešimt metų būtų pasiekta numatytų darbų pusiaukelė ir imta lėtai judėti užbaigos link (kol kas iššę 24 tomai, tačiau reali pabaiga dar neapmąstyta), B. Stundžienė pabrėžė, kad tai buvo specialiai pasirengusi, didžiulį išankstinį įdirbį turėjusi, vėlyvuoju sovietmečiu vien tik *Dainyno* rengimu gyvenusi karta. Vėliau prisidėję mokslininkai *Dainyno* struktūros, rengimo darbų niuansus turėjo perprasti jau praktiškai. Kaip vieną iš svarbesnių problemų pranešėja įvardijo tai, jog nuosekli mokslinė, gana sudėtinga sąvado struktūra, labai mažai vietos paliekanti rengėjų kūrybiniais polėkiais, užkerta kelią platesnei *Dainyno* sklaidai visuomenėje. Ši mintis, atrodo, buvo ypač aktuali nuotoliniu būdu dalyvaujantiems konferencijos klausytojams. Akivaizdu, kad 24 jo tomai, kad ir kokie sunkiai įkandami paprastam skaitytojui būtų, vis dėlto sulaukia mokytojų, folkloro ansamblių vadovų ir dalyvių, tradicinės kultūros puoselėtojų dėmesio. Nors pranešimas, regis, reikalavė reikalavo platesnio aptarimo, bet tam skirti laiko nebuvo galima – laukė dar visa įtempta diena. Tačiau diskusija tučtuojau užvirė *Face-book'o* socialiniame tinkle: konferencijos

stebėtojai rimtai ginčijosi, žėrė priekaištus dėl *Dainyno* formato, per menkos viso milžiniško įdirbio sklaidos, dalijosi įvairiomis problemos sprendimo idėjomis. Suprantama, jog mokslinės diskusijos toli gražu nepatenkina ir neišsemia žmonių poreikio suprasti, įsisavinti, savaip apmąstyti ir įvairiais tikslais perteikti lietuvių liaudies dainų palikimą.

Mintis apie šiuolaikinės liaudies dainų auditorijos pasidalijimą tam tikrais sluoksniais plėtojo Jurga Sadauskienė pranešime „Kanoninė liaudies dainos samprata lietuvių folkloristikoje“. Autorės manymu, šiandien jau galima kalbėti ne tik apie akademinį lietuvių liaudies dainos kanoną, pirmąsyk suformuluotą bene Liudviko Rėzos ir išsilaikiusį daugiau nei šimtmetį, folkloristikoje ir folkloro judėjime iš dalies gajų net ir iki šiol, bet ir apie kanonus, kuriuos pripažįsta skirtingos auditorijos. Ji pastebėjo, kad kinta tam tikri vertybiniai liaudies dainos žymenys: vertybinėje skalėje menkėja dainos teksto, kaip vis labiau prarandančio aktualų turinį, svarba, tačiau didėja atlikimo stiliaus, kaip tam tikro tapatybės ženklo, vaidmuo.

Giedrės Šmitienės pranešimą „Folkloras kaip *praxis*. Ne-neįgalumo tyrimai“ galima drąsiai vadinti konceptuali, atveriančiu netikėtą perspektyvą, tiesiogiai atsiliepiančiu į konferencijos kvietimą apmąstyti folklorą kaip šių dienų reiškinį – nuolat kintantį ir atsinaujinantį – ir iš naujo klausti, kas jis yra ir kur jo ribos. Remdamasi žymiu JAV folkloristu, sociologu, etnologu Simonu J. Bronneriu, pranešėja siekė atsakyti į klausimus, ką folkloro mokslas gali pažinti ir kokia yra jo apibrėžtis, kaip apibūdinti tam tikrą naujajam branduolį, kuris sudaro folkloro esmę ir paverčia jį nuolat gyvuojančiu, prisitaikančiu prie naujų sąlygų, keičiančiu formas, raiškos būdus, tačiau išlaikančiu

esmę reiškiniumi. G. Šmitienė dalijosi neįgalių žmonių pasakojimais apie patiriamus stebinčiųjų žvilgsnius, siekdama paaiškinti, kaip per neįgalumo, kuris yra tarsi „įgalumo“ periferija, sampratą atsiskleidžia kasdienės praktikos, turinčios savo reikšmes, savo siunčiamas žinutes. Galiausiai, susiejusi abi atskiras tyrimo dalis būtent per praktikas, veiksmus, kurie visada kuria papildomas (nors papildomai ir neartikuliuojamas) reikšmes, ji klausytojus įtikino, kad žvilgsnis yra kultūriškai motyvuotas. Kasdienėse praktikoje žmonių žvilgsniai, kaip socialinių santykių mezgimo būdas, yra sklindantys, perduodami, perimami, jų gali būti mokomasi. Žvilgsnis yra žinojimo (*-lore*) raiška. Tad panašūs rakursai folkloro tyrimų lauke neturėtų stebinti, o socialumas, santykių mezgimo ir palaikymo būdai – taip pat ir tiriant (ne)neįgalumą – galėtų ir net turėtų rūpėti folkloristikai, nes ji galėtų suteikti svarbių įžvalgų.

Akivaizdu, kad folkloristams rūpi ir įvairūs politikos aspektai – jie buvo gvildinami net keturiuose konferencijos pranešimuose. Lina Būgienė („Folkloras ir politika: praeitis dabartyje?“) ėmėsi lietuvių folkloristikoje dar neįprastų tradicinės kultūros ir politikos sankirtų peržvalgų, mėgindama nusibrėžti gaires, kurios padėtų tvirčiau grįsti politinės ideologijos ir folkloro santykius. Pasak jos, tokio santykio analizėje ypač ryškūs du momentai: galios santykiai ir dialogiškumas. Plačiausia prasme folkloras visuomet egzistavo kaip tam tikrą poziciją ar elgesio modelį teigiantis, neigiantis ar kvestionuojantis diskursas. Toks yra ir dabar, jeigu jį suvoksime kaip tam tikrą bendruomenės atpažįstamą, nors kintančių ir tradicijos tėkmėje vis išryškėjančių elementų – motyvų, įvaizdžių ar sampratų – visumą. Šiandien tokie folkloriniai elementai taip pat yra įrankis, naudojamas norint įtvir-

tinti tam tikrą ideologiją, nuostatas, paveikti žmonių protą ar valią, o kartais – tiesiog siekiant pagyvinti komunikaciją ir padaryti ją ryškesnę, labiau įsimenamą.

Politikos ir folkloro sankirtos, tik jau visai kitais aspektais, ryškėjo ir Vilmos Daugirdaitės pranešime „Tradicinės kultūros raiška ir sklaida nepriklausomos Lietuvos mokykloje (XX a. I pusė)“. Autorė aptarė pagrindinius tradicinės kultūros integravimo į tautininkų konstruotą tautinės mokyklos, turėjusios jaunąją kartą ugdyti sąmoningais tautinės valstybės piliečiais, apsisprendusiais, kitų kultūrų įtakoms atspariais lietuviais, modelio bruožus. Šio modelio tendencijas ji išvelgė panagrinėjusi XX a. pirmosios pusės pedagoginę spaudą. Pranešėjos pastebėjimu, tautinės mokyklos modelyje negalima išvelgti vien valstietiškosios kultūros idealizavimo; kuriant modelį siekta, kad jaunas žmogus pajustų, pažintų, suprastų liaudies tradicijoje slypinčią tautinę dvasią, istorinių sąlygų suformuotas lietuvių būdo savybes.

Rūta Žarskienė pranešime „Lietuvių emigrantų JAV pučiamųjų instrumentų orkestrai ir tautinis sąjūdis“ spalvingai pristatė pirmosios masinės emigracijos iš Lietuvos į Ameriką bangos, prasidėjusios XIX a. septintojo dešimtmečio pabaigoje ir trukusios iki Pirmojo pasaulinio karo, kultūrinius ypatumus. Bandydami įsitvirtinti naujoje „tėvynėje“, lietuviai greitai suprato, kad įsilieti į kitų tautų bendrabūvį ir tapti gerbiamais gali, be kita ko, ir per pučiamųjų instrumentų orkestrų veiklą. Orkestrai netrukus buvo įsteigti daugumoje lietuvių gyvenamųjų vietų ir tapo tikru lietuvių pasididžiavimu, nes grodavo kitokią nei kiti Amerikos orkestrai muziką, dalyvaudavo kone visuose tautiečių renginiuose, miestų Tautų paraduose ir taip „garsino Lietuvos vardą“, žadino lietuvišką savimonę.

Austė Nakienė („Istorijos pakartojimo ritualai: Lietuvos Respublikos nepriklausomybės 100-metis ir Baltijos kelio 30-metis“) pateikė savo pastebėjimus, kaip aktualinama istorinė atmintis, gavinama šiuolaikinės nacionalinės dvasios. Pasak autorės, vis pakartojami Sąjūdžio laikų simboliniai renginiai virto šventiniais papročiais, iš jų atsirado šiuolaikinė valstybinių švenčių ir atmintinų dienų minėjimo tradicija.

Bene gausiausiai konferencijoje atsispindėjo tyrėjų siekis gilintis į šiuolaikinius folkloro kontekstus. Jie apima ir XXI a. tikrovę abipus ekranų, skiriančių skaitmeninį ir „senąjį“ penkiais pojūčiais patiriamą pasaulį. Povilui Krikščiūnui rūpėjo, iš ko, kaip ir kodėl juokiasi internetai viruso COVID-19 pandemijos akivaizdoje. Jo pranešime „Pandeminio memo eskizas: komiškieji bruožai“ buvo pristatyta ir trumpai apibendrinta interneto platybėse plintanti vaizdinė ir tekstinė kūryba, jos lietuviškieji ir tarptautiniai atitikmenys bei variantai.

Pandemija, kaip ir bet kuris kitas nepažįstamas, nenuspėjamas, todėl bauginantis bei grėsmę keliantis reiškinys, gimdo ir šiuolaikinę mitologiją. Asta Skujytė-Razmienė pranešime „Nuo Billo Gateso iki „Sodros“: šiandienos mitologija COVID-19 pandemijos kontekste“ pabrėžė, kad nerimo ir baimės kupina terpė itin palanki skliti įvairioms sąmokslų teorijoms bei melagingoms naujienoms (angl. *fake news*) apie viruso kilmę, apsaugojimo, gydymo būdus ir pan. Šioje medžiagoje galima išvelgti mitologizacijos procesus, kurie iš esmės nedaug kuo skiriasi nuo tų, kurie išryškėja tiriant ankstesnių pandemijų (maro, choleros ir kt.) istorinius bei folklorinius duomenis.

Siaubo, baimės, kovos su mitinėmis būtybėmis atmosfera – ne vien pandemijos

nulemtas būvis; jį renkasi, į jį per internetinius siaubo žaidimus įsitraukia vaikai, paaugliai, jaunimas. „Siaubo žanro vaizdo žaidimų personažai: sąsajos su tradiciniu mitinių būtybių pasauliu“ – tai Ingridos Stundžės pranešimo tema. Autorė tęsė tradicijos ir mitinio pasaulio raiškos šiuolaikinėje kultūroje tyrimų temą. Pasirinkusi tris tarp vaikų ir paauglių populiarių siaubo žaidimų personažus – *Slendermaną*, *Slendriną* ir *Granny*, ji nagrinėjo šių personažų vaizdinių kilmę, sąsajas su tradiciniu mitinių būtybių pasauliu, aptarė sklaidą žodiniuose ir rašytiniuose pasakojimuose, internete sklindančioje vaizdinėje kūryboje, realiuose (ne internetiniuose) nūdienos vaikų žaidimuose.

Nemažas būrys pranešėjų rinkosi įvairias šiuolaikinio „gyvojo“ pasaulio folkloro tąsos, jo transformacijos temas.

Gaidys, dažnas lietuvių pasakų, sakmių, padavimų ir kitų žanrų veikėjas, šiandien tapęs Salantų miestelio simboliu, ir toliau „gyvuoja“ tiek salantiškių pasakojimuose, tiek artefaktų pavidalu, miestelio įvaizdžiui suteikdamas ir tradicinio, ir šiuolaikiško „suvenyrinio“ prieskonio. Visa tai Rimantas Balsys konferencijos auditorijai atskleidė nuotaikingame pranešime „Gaidys ant Salantų kalvos: tradicinis folkloras ir jo refleksijos XXI a.“

Rodos, neįmanoma įsivaizduoti Platelių be Užgavėnių siausmo. Žemaitiškos Užgavėnės tapusios kone lietuviškųjų Užgavėnių atitikmeniu, jų vizitine kortele. Klaipėdos universiteto doktorantė Irma Žąsytienė į šią šventę pažvelgė kiek kitaip. Pranešime „Užgavėnių tradicija ir jos transformacija Platelių miestelyje“ ji pasirinko žymių mokslininkų suformuluota samprata, jog *homogeniškumas* ir *heterogeniškumas*, *modernumas* ir *tradicija* jau nebėra priešingi terminai, o globalizacijos pasekmė nebūtinai yra vietinių kultūrų sunykinimas. Ka-

lendorinių švenčių papročiai, tradicijos ir formos yra nuolat veikiamos ir keičiamos ideologijų, daugiakultūrės aplinkos, gyvuoja vis labiau globalėjančioje visuomenėje, kintančioje kultūrinėje aplinkoje, veikiamos turizmo, komercijos, kultūros industrijos ir kitokių veiksnių. Išnagrinėjusi sovietmečio, Atgimimo laikotarpio ir XXI a. Užgavėnių formas ir turinio slinktis, transformacijos kryptis, jaunoji tyrėja atkreipė dėmesį į šventės gyvastingumą, natūralią nuolatinę kaitą, prisitaikymą prie aplinkybių. Tai, pasak autorės, ne modernumo pergalė prieš tradiciją, o tik naujas žmonių sukurtas tradicijos modelis.

Gražina Kadžytė pranešime „Pasakojimo meno tradicija ir raiškų kaita“ atkreipė dėmesį į tai, kad tradicinis pasakojimas sceninio folkloro formas išpuoselėjusio folkloro sąjūdžio pakilimo metu buvo beveik praradęs savo vietą, primirštas ir dažniau išlikdavo anekdotų lygmenyje, perkeltas į vėlyvuoju sovietmečiu išpopuliarėjusių agitbrigadų scenines programas. Tačiau XXI a. atnešė naują bangą – pasakojimo meno, tarptautiniu terminu įvardijamo *storytelling*, sklaidą įvairiomis formomis. Kilusi svetur, ši banga pasiekė ir Lietuvą – pasakojimo programos įsitvirtina festivaliuose ir panašiuose renginiuose. Negana to, vaidybos ir pasakojimo meno specializacija Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos patvirtinta Socialinių mokslų kolegijoje.

Visai kitaip šiandien atrodo buvusi gyvybinga, savita lietuvininkų dainavimo tradicija, žinoma iš istorinių šaltinių, o tiesiogiai iš pateikėjų lūpų fiksuota jau visiškai beišnykstanti. Lina Petrošienė („Lietuvininkų dainavimo tradicija XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje“), pasitelkusi Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro 1990–2020 m. sukauptą garso ir vaizdo medžiagą, individualaus stebėjimo duomenis, internete rastą informacija apie Klaipė-

dos krašto folkloro ansamblius, lietuvininkų bendriją „Mažoji Lietuva“, pabrėžė, kad lietuvininkų dainavimo tradicija nuo XX a. pabaigos plėtojama vien Klaipėdos krašto kultūros ir švietimo institucijų ir dėl to skirtina dainavimo tradicijos gaivinimo ir sklaidos kategorijai. Nors galima sakyti, kad ši tradicija kaip niekad gyva, intensyvi ir reprezentatyvi, vis dėlto „Mažosios Lietuvos“ tik toleruojama, tačiau nepriimama kaip sava. Lietuvininkai XXI a., kaip ir anksčiau, šventėse ir kasdienybėje pirmenybę teikia evangeliškosios giesmėms.

Etnografiniai ir folkloro ansambliai buvo ir LMTA doktorantės Varsos Zakarienės pranešimo „Kaimo folklorinio ansamblio „Rimoliai“ ir Lynėžerio kaimo moterų grupės požiūris į dainą ir dainavimą“ objektas. Tokios bendravimo dainuojant formos, kaip pabrėžė autorė, susikūrė sunykus bendruomeninio dainavimo tradicijai kaimuose. Vis dėlto kaimiškoji tradicija, perkelta į atlikėjiško kolektyvo terpe, nevirsta darniai sustyguotu, „surepetuotu“ reiškiniu. Analizuodama pokalbių su kolektyvų dalyviais turinį, pranešėja atskleidė skirtumus tarp kaimo žmonių ansamblio, suburto kviečiant talentingus apylinkių dainininkus ir muzikantus, kurie dažnai iki tol menkai pažino vienas kitą, ir kaimo ansamblio, kur susirinę nuo jaunystės kartu dainuojantys žmonės.

Laura Lukenskienė („Skambinimas daugiastygėmis kanklėmis. Tradicijos tąsa?“) atkreipė dėmesį į kanklių tipo instrumentus, turinčius daugiau stygų negu tradicinės kanklės (dvylika ir daugiau, taip pat dvigubas stygas), kuriais skambino liaudies muzikantai. Tai sena, dar nuo XVIII a. žinoma instrumento atmaina, tokiomis kanklėmis liaudies muzikantai skambina ir dabar. Vis dėlto autorė kėlė klausimą, ar tai tradiciniai instrumentai, ar skambinimas jais įtrauktinas į tradicinio kankliavimo sąvoką. Pa-

nagrinęjusi kankliavimo daugiastygėmis kanklėmis ypatumus įvairiose Lietuvos vietose, kankliavimo technikos, solinio ir ansamblinio kankliavimo ir kitus aspektus, ji sutiko, jog kankliavimą daugiastygėmis kanklėmis galima laikyti tradicijos transformacija ir sykiu jos tąsa.

Vitos Ivanauskaitės-Šeibutienės pranešimo tema – sapnų pasakojimai kaip tradicijos dalis – nėra įprastinė Lietuvos folkloristikoje („Mirusieji sapnų pasakojimuose: apie tradicinių sambūvių kartotę ir kaitą“). Autorė bene vienintelė į ją gilinasi išties nuodugnai. Pasitelkusi tokius pasakojimus ir žvelgdama į juos kaip į varijuoti linkusius tekstus, mokslininkė juose išvelgia ne tik tradicinės laikysenos, liudijančios santykių tarp gyvųjų ir mirusiųjų palaikymą per kartotines raiškas, bet ir tos raiškos kaitą. Pasak pranešėjos, bene esminiu ankstesnių laikų ir šiuolaikinių pasakojimų apie susapnuotus mirusiuosius skiriamuoju bruožu laikytinas perėjimas nuo bendruomeninio sambūvio tradicinių praktikų prie individualios saviraiškos.

Ne mažiau svariai konferencijoje atsiskleidė ir įvairiai plėtojamos, naujų aspektų įgijusios, šiuolaikinėmis metodologijomis praturtintos įprastų, tradicinių folkloro tyrimų kryptys. Viena jų – lyginamieji tyrimai, šiuokart pristatyti trijų konferencijos pranešėjų.

Rimantas Sliužinskas pranešime „Tradicinės lietuvių advento-Kalėdų giesmės baltų ir slavų muzikinio folkloro lyginamųjų tyrimų kontekste“ darsyk ėmėsi iki šiol Lietuvoje jau gana nuodugnai tyrinėtų žiemos ciklo tradicinių kalendorinių apeiginių dainų analizės. Naudodamasis ukrainiečių etnomuzikologų sukurta melogeografijos metodika, autorius tyrė šių giesmių skiemeninio ritmo sekas ir išanalizavęs daugiau kaip 800 melodijų ypatybes susistemino būdingiausias tokių

sekų formules. Analizė leido nustatyti me-
logeografinius formulių atitikmenis šio
žanro ukrainiečių muzikiniame folklore.
Esant palankesnėms sąlygoms, autorius į
lyginamuosius tyrimus ketina įtraukti ir
baltarusių kalėdines melodijas.

Jurgitos Macijauskaitės-Bondos kartu
su VDU bakalauro programos studente,
būsimąja romanų kalbų specialiste Migle
Žakevičiūte parengtas pranešimas „Italų
ryžių ravėtojų ir lietuvių javų derliaus nu-
ėmimo dainos: teminis-kultūrinis sugreti-
nimas“ gimė kaip studentiškas italų kalba
parašytas tyrimas, kurį būtų galima laikyti
taikomuoju. Tačiau, pasak J. Macijauskai-
tės-Bondos, panašūs gana tolimų kultūrų
folkloro medžiagos lyginimai gali būti įdo-
mūs ir platesnei auditorijai – ne vien dėl
kalbos barjero, daugeliui nežinomų, sun-
kiaai pasiekiamų šaltinių pristatymo, bet ir
dėl atsiveriančių naujų perspektyvų, išryš-
kėjančių socialinių, politinių, kultūrinių,
gamtinių aspektų įtakų liaudies kūrybai.
Tyrimui buvo pasirinktos XIX a. pabaigoje
ir XX a. pirmojoje pusėje dainuotos abiejų
tautų darbo dainos. Šiaurės Italijos Verče-
lio provincijos ryžių rinkėjų (it. *mondine*)
dainų tekstai buvo gretinami su lietuvių
javų derliaus nuėmimo – rugiapjūtės, avi-
žapjūtės, grikių rovimu, linų ir kanapių
darbų – dainomis, aptartos skirtingos šių
kūrinių atsiradimo ir gyvavimo aplinky-
bės, išskirtos ir palygintos vyraujančios
temos bei vaizdiniai.

Giedrės Buivytės pasirinkta tarpkul-
tūrinio lyginamojo tyrimo imtis plati ir
sudėtinga ne vien geografiniu, bet ir isto-
rininiu bei socialiniu-kultūriniu aspektais.
Pranešime „Piršlybų apeigų atspindžiai se-
novės islandų poemoje „Skyrnio kelionė“
ir lietuvių vestuvinėse dainose“ buvo gre-
tinamos germaniškoji ir baltiškoji poetinė
tradicija: XIII a. užrašytos epinės senovės
islandų poemos, atspindinčios germanų

mitologinį pasaulėvaizdį, ir XVIII–XX a.
užfiksuotos lietuvių liaudies dainos, ref-
lektuojančios Lietuvos valstiečių pasau-
lėvaizdį. Tyrimui pasirinktos sakininės
formulinės kompozicijos ir lyginamosios
indoeuropiečių poetikos teorinės prieigos,
leidusios teigti, jog abiejose tradicijose
esama tam tikrų formalių paralelių, kurias
vertėtų pastudijuoti atidžiau.

Du antrąją konferencijos dieną skaityti
pranešimai buvo inspiruoti 2020 m. vasa-
rą Musteikos kaime vykusios kompleksi-
nės ekspedicijos metu įgytų patirčių. Daivą
Vaitkevičienę tyrimas nuvedė vienos ligos
pėdsakais. Pranešime „Rožės užkalbėjimas
Musteikos kaime XX a. II pusėje–XXI a.
pradžioje“ mokslininkė kėlė prielaidą, kad
dažnas moterų sirgimas rože Musteikos
kaime gali būti kultūrinio pobūdžio ir yra
nervinės įtampos bei traumuojančios pa-
tirties somatizacijos reiškinys. Pasak pra-
nešėjos, tradicinės etnomedicinos priemo-
nės leido šią problemą veiksmingai spręsti
užkalbėjimo praktika.

Šių eilučių autorė, viešėdama Musteiko-
je, gilinosi į dainuojančių žmonių patirtis,
tyrė jų dainas, giesmes, raudas. Pranešime
„Musteikos kaimo giesmių pasaulis: praei-
ties ir dabarties santykio bei ieškant“ buvo
mėginama išgilinti į klausimą, kaip bend-
ruomenė kuria, palaiko savo tapatybę per
muziką, pasvarstyti, kaip galima apiben-
drinti Musteikos giesmių pasaulio dinamiką.

Aušra Žičkienė

KASMETINIS PASAULINIS PAREMIOLOGŲ SUSITIKIMAS

Jau senokai tapę tradicija, kad kasmetinis
svarbiausias paremiologų renginys, kuria-
me susiburia mokslininkai iš viso pasau-
lio, vyksta Portugalijoje, Taviros mieste.

Tačiau šių metų pandeminiai sunkumai, neaplenkę turbūt nė vieno pasaulio kampe, neaplenkė ir tarptautinės paremiologų bendruomenės. Šių metų lapkričio 1–8 dienomis Tavroje turėjęs vykti jau keturioliktasis patarlininkų susibūrimas (*14th Interdisciplinary Colloquium on Proverbs*) pirmą kartą savo istorijoje iš realios erdvės persikėlė į virtualią. Tad lapkričio 2–6 dienomis Zoom platformoje įvyko Pirmasis tarpdisciplininis tiesioginis nuotolinis patarlių kolokviumas (*1st Interdisciplinary Colloquium on Proverbs-Online*). Kolokviu-me dalyvavo 41 mokslininkas iš 23 valstybių: Airijos, Angolos, Argentinos, Brazilijos, Čekijos, Gruzijos, Ispanijos, Italijos, JAV, Jungtinės Karalystės, Lenkijos, Lietuvos, Nyderlandų, Pietų Afrikos Respublikos, Portugalijos, Prancūzijos, Rumunijos, Rusijos, Suomijos, Šiaurės Makedonijos, Uzbekistano, Vengrijos ir Vokietijos. Kadangi oficialios kolokviumo kalbos buvo dvi – anglų ir portugalų, kai kurie Portugalijos mokslininkai naujausius tyrimus pristatė gimtąja kalba.

Nors pranešimų būta labai įvairių, vis dėlto galima išskirti dvi pagrindines pranešimų rūšis – grynai paremiologinius ir tarpdisciplininius. Paremiologiniuose pranešimuose daugiausia buvo lyginama idėjų raiška skirtingų kalbų patarlėse. Čekė Iva Svobodová nagrinėjo teisingumo sampratą čekų ir portugalų paremiologose. Uzbekė Nargiza Abdullajeva aptarė poetinių sąskambių turinčias uzbekų patarles ir svarstė jų vertimo galimybes į anglų kalbą. Vengrė Irina Zimonyi-Kalinina nagrinėjo drąsą ir baimę vengrų ir rusų patarlėse. Prancūzų mokslininkas Ramónas Martí Solano kartu su kolega italu Paolo Rondinelli pristatė gerai žinomų dviejų senų tarptautinių patarlių *Akmuo ritamas neapželia* ir *Gobtuvas nepadaro vienuolio vienuoliu* atitikmenų analizę prancūzų, ispanų ir italų kalbose.

Suomė Outi Lauhakangas kai kurias patarles ir jų raišką lygino finougrių kalbose: suomių, estų, karelių, vepsų, lyvių, ieškojo tų patarlių paralelių kitose Baltijos regiono indoeuropietiškosiose kalbose – švedų, vokiečių, rusų. Čekė Lucie Doležalová gretino senąsias čekų patarles su lotyniškais vėlyvųjų viduramžių raštininko ir vertėjo Crux'o iš Telčo rankraščiuose. Rumunės Magdalena Filary ir Camelia Zăbavă nagrinėjo moralinių vertybių apraiškas rumunų ir lenkų patarlėse. Ypatingas buvo ispano Luiso Tosina Fernándezo pranešimas, apimantis ir meninių kūrinių analizę, ir patarlių raiškos palyginimą skirtingose kalbose. Mokslininkas pasitelkė gerai žinomą prancūzų komiksų knygų seriją *Asterikso nuotykių* ir nagrinėjo joje vartojamas patarles skirtingų kalbų – prancūzų, anglų, ispanų ir vokiečių – leidimuose. Išskirtinis buvo ir gruzinės Tamar Makharoblidze tyrimas, palietęs iki šiol paremiologijoje nenagrinėtą temą – kaip paremijos verčiamos į gestų kalbą ir kiek jos savo ženklų reikšmė skiriasi nuo įprastos garsinės formos. Vienas garsiausių pasaulio paremiologų Wolfgangas Miederis, savo darbuose nevengiantis kontroversiškų temų, nagrinėjo Jozefo Gebelso (*Joseph Goebbels*) dienoraščiuose aptinkamas patarles ir jų reikšmę nacistinėje propagandoje.

Nemažai pranešimų buvo skirta literatūros kūriniuose pasitaikančių paremių analizei. Amerikietis Kevinas McKenna aptarė vienos iš patarlių reikšmę Aleksandro Solženycino romane *Pirmasis ratas*. Portugalas Filipe Piresas nagrinėjo garsaus portugalų rašytojo José Saramago kūrinyje *In Nomine Dei* esančias patarles. Ivanka Apostolova iš Šiaurės Makedonijos pristatė patarles, vartojamas makedonų dramaturgo Jugoslavo Petrovskio pjesėse.

Keli pranešimai buvo skirti patarlių socialiniam funkcionavimui tam tikrose

bendruomenėse aptarti. Pavyzdžiui, tyrėjas iš Pietų Afrikos Respublikos Munzhedzi James Mafela per patarles atskleidė, kaip vertinami lyderiai ir kokios yra jų socialinės funkcijos *vhavenḡa* etninėje grupėje. Tos pačios šalies mokslininkas Charlesas Akwe Masango pristatė Kamerūne gyvenančios *bakossi* genties baimę keliančias patarles, pasitelkiamas vaikų ugdymui. Paremių ir vizualiosios reklaminės bei rinkodaros praktikos sąsajoms buvo skirti airės Fionnualos Carson Williams ir portugalės Marios Beatriz Rocha-Trindade pranešimai.

Pasitaikė ir patarlių taikomąjį pobūdį pristatančių darbų. Portugalė Cecília Costa nagrinėjo patarlėse atsiskleidžiančias matematinės kategorijas ir aptarė tokių patarlių pritaikymo galimybes vaikų edukacijoje. Ypač išsiskyrė argentinietės Maríos Isabel Cabezudo de Rebaudi pranešimas, skirtas pristatyti jos sukurtoms Rebaudi kortoms, naudojamoms neurologinių sutrikimų turinčių žmonių metaforinio mąstymo suvokimui tirti. Šios kortos atlieka ir terapinę funkciją.

Nors per COVID-19 prostrūkį internete suklestėjo patarlės ir jų naujos interpretacijos memų pavidalu, tačiau šiai temai skirtų pranešimų buvo vos keli: kolokviumo rengėjai Marinela ir Rui Soaresai parengė pranešimą „Patarlių atgimimas pandemijos laikais“ (*The Awakening of Proverbs in Pandemic Times*); kitame su pandemija susijusiam pranešime Rusijos tyrėja Ele-

na Carter, remdamasi patarle *Neatidėliok rytdienai to, ką gali padaryti šiandien*, nagrinėjo pandemijos laikotarpio studentų įžvalgas apie darbų atidėliojimą.

Pirmą kartą šiame renginyje Lietuvos paremiologams atstovavo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkės Dalia Zaikauskienė ir Vita Džekčioriūtė-Medeišienė. D. Zaikauskienė tarptautinei mokslininkų bendruomenei pristatė pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Lietuvių patarlės ir priežodžiai: jų kaupimas, tyrimas ir sklaida“ atnaujintą elektroninį Lietuvių patarlių ir priežodžių sąvadą, o šios apžvalgos autorė aptarė patarlių ir priežodžių sąveiką su tikėjimais lietuvių folklore.

Pagrindinis renginio trūkumas buvo nulemtas aplinkybių, kurios nepriklausė nuo jo rengėjų. Virtuali erdvė labai apriboja diskusijų galimybes, jos būna ne tokios išsamios kaip kad gyvuose renginiuose. Kita vertus, rengėjai labai pasistengė ruošdamiesi šiam kolokviumui, tad ir įtemptas pranešimų tvarkaraštis nesukėlė ryškesnių laiko neatitikimo ar techninių nesklandumų. Vis dėlto baigiamojoje kolokviumo sesijoje tiek jo rengėjai, tiek dalyviai išreiškė viltį kitais metais tarptautinę paremiologų bendruomenę suburti ne virtualiai, bet – kaip yra tapę įprasta – Taviroje.

Vita Džekčioriūtė-Medeišienė